

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ในปัจจุบันมีความรวดเร็วจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน มีการใช้บริการสุขภาพเพิ่มมากขึ้นในภาพรวม ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดขึ้นจากความเจริญก้าวหน้าในทุกๆด้านทำให้ การแพทย์ในปัจจุบันต้องมีการพัฒนาความก้าวหน้าตามไปด้วย โดยสถานบริการด้านสุขภาพต้องมีการลงทุน การบริการทางการแพทย์ เพื่อตอบสนองการให้บริการสุขภาพของประชาชนที่เพิ่มขึ้น และส่วนหนึ่ง เพื่อการแข่งขันในด้านคุณภาพบริการ เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ใช้บริการ สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพในทุกประเทศต่างก็เพิ่มขึ้น โดยในทวีปเอเชีย ประเทศไทยมีค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพสูงกว่าประเทศอื่นๆ โดยเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 20.47 ต่อปี และค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของประเทศมีแนวโน้มที่สูงขึ้นทุกปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ 2540 – 2544 โดยมีค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพทั้งหมด 287,457 ล้านบาท ในปี 2540 และสูงถึง 298,459 ล้านบาทในปี 2544 ในขณะที่เดียวกันปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในปีพ.ศ. 2540 ทำให้การจัดสรรงบประมาณกระทรวงสาธารณสุขลดลง จาก 67,574 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2540 เป็น 61,097 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2544 (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, 2545)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลให้รัฐบาล ดำเนินการปฏิรูประบบสุขภาพโดยเน้นการส่งเสริมให้ประชาชน เห็นความสำคัญในการดูแลสุขภาพของตนเองให้มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการดำเนินนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ที่เน้นการส่งเสริมสุขภาพเป็นหลักและส่งเสริมให้ประชาชนให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพตนเอง และชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในเบื้องต้น เพื่อนำไปสู่การมีสุขภาพดี ลดการเจ็บป่วยและการใช้บริการสุขภาพเกินความจำเป็น จากการที่รัฐบาล ได้ดำเนินนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ตั้งแต่ พ.ศ.2544 ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจ่ายเงินให้แก่สถานพยาบาล โดยสถานพยาบาลจะได้รับงบประมาณตามจำนวนประชากรที่มากขึ้นทะเบียนกับเครือข่ายของตน และยังมีปรับเปลี่ยนวิธีการจัดสรรเงิน โดยอาศัยข้อมูลพื้นฐานจากการให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่และประสิทธิภาพในการดำเนินงานของสถานพยาบาลทุกปี ทั้งนี้ก็เพื่อความเหมาะสมของการจัดสรรและการกระจายงบประมาณเพื่อให้สถานพยาบาลได้นำไปดำเนินการ ให้บรรลุเป้าหมายของการประกันสุขภาพได้อย่างทั่วถึงและครอบคลุมประชากร ตลอดจนจนถึงการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพให้มากที่สุด

นอกจากนี้ยังต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ ของกระทรวงสาธารณสุข ในการที่จะพัฒนาระบบบริการ และการประกันสุขภาพเพื่อให้ประชาชนได้รับบริการสุขภาพแบบองค์รวมที่มีคุณภาพมาตรฐานและมีประสิทธิภาพทั่วถึงและเป็นธรรม (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, 2547) ดังนั้นสถานพยาบาลของรัฐทุกแห่งจึงมีความจำเป็นที่ผู้บริหารสถานพยาบาลจะต้องทราบ ต้นทุนต่อหน่วยของตนเอง และสามารถวิเคราะห์ต้นทุนของตนเอง ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร และนำไปสู่มาตรการที่เหมาะสมในการพัฒนาประสิทธิภาพ และคุณภาพของสถานพยาบาล ให้ดีขึ้นภายใต้ข้อจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่

โรงพยาบาลเทิง เป็นโรงพยาบาลชุมชนขนาด 60 เตียง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย สถิติการให้บริการในปี พ.ศ.2547 มีผู้มาใช้บริการผู้ป่วยนอกเฉลี่ย 281 ราย ต่อวัน ผู้ป่วยในมีอัตราครองเตียง 72.9 วันนอนเฉลี่ย 2.46 มีบุคลากรรวมทั้งหมด 171 คน ได้เริ่มดำเนินตามนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2544 ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป โดยมีการมาขึ้นทะเบียนใช้สิทธิในการรักษาพยาบาลตามโครงการนี้เพิ่มขึ้นจาก 66,658 ราย ในปี พ.ศ. 2544 เป็น 79,243 ราย ในปี พ.ศ 2546 และ 83,000 รายในปี พ.ศ. 2547 นอกจากนี้โรงพยาบาลเทิงยังได้เข้าร่วม ในโครงการพัฒนาคุณภาพบริการ เพื่อให้ได้การรับรองคุณภาพโรงพยาบาล เป็นการประกันคุณภาพบริการให้ประชาชนผู้มาใช้บริการได้รับบริการที่มีคุณภาพ และมีมาตรฐานเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการดำเนินนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าของรัฐบาล ทำให้โรงพยาบาลต้องมีการจัดสรรทรัพยากรทั้งด้านบุคคล ด้านเวชภัณฑ์ และเครื่องมือทางการแพทย์ต่างๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งต้องมีการพัฒนาบุคลากร การใช้ทรัพยากร ให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ มีการประเมินและตรวจสอบคุณภาพการบริการอย่างสม่ำเสมอ ผู้บริหารของโรงพยาบาลในทุกระดับจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนการทำงานทั้งด้านการบริหารบุคลากร และการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุด

งานบริการผู้ป่วยของโรงพยาบาลเทิง เป็นหน่วยงานที่มีการใช้ทรัพยากรต่างๆ ตลอดจนงบประมาณในการบริหารจัดการงานสูงกว่าฝ่ายอื่นๆในโรงพยาบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน่วยงานที่ให้บริการตลอด 24 ชั่วโมง เช่น งานบริการผู้ป่วยใน งานห้องคลอด งานอุบัติเหตุและฉุกเฉิน และหน่วยงานที่มีผู้มาใช้บริการเป็นจำนวนมากเช่น งานบริการผู้ป่วยนอก ซึ่งบุคลากรส่วนใหญ่เป็นบุคลากรที่อยู่ในความรับผิดชอบในการบริหารงานของกลุ่มการพยาบาล โดยมีบุคลากรทั้งหมด 86 คน โดยเป็นข้าราชการ 52 คน ลูกจ้างประจำ 10 คน ลูกจ้างชั่วคราว 24 คน คิดเป็นร้อยละ 50.30 ของบุคลากรทั้งหมดในโรงพยาบาล ค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าตอบแทนในการปฏิบัติงานล่วงเวลาของบุคลากรในหน่วยงานที่ให้บริการผู้ป่วยในภาพรวมปีพ.ศ. 2546 เฉลี่ย 479,266 บาทต่อเดือน กลุ่มการพยาบาลเฉลี่ย 259,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 54 ส่วนในปี พ.ศ. 2547 เฉลี่ย

ในภาพรวม 506,000 บาทต่อเดือน กลุ่มการพยาบาล 350,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 70 ของค่าตอบแทนการปฏิบัติงานล่วงเวลาของบุคลากรทั้งหมดของโรงพยาบาล นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายในหมวดวัสดุของหน่วยงานบริการผู้ป่วย โรงพยาบาลเทิง ปีพ.ศ. 2547 มีมูลค่าถึง 1,608,730 บาทจากค่าใช้จ่ายในหมวดวัสดุทั้งหมดของโรงพยาบาล 3,910,203 บาท ในส่วนของหน่วยงานบริการผู้ป่วยที่อยู่ในความรับผิดชอบของกลุ่มการพยาบาลปี พ.ศ. 2547 มูลค่า 818,333.62 บาท คิดเป็นร้อยละ 51 ของการใช้ทรัพยากร ในหมวดวัสดุของงานบริการผู้ป่วยทั้งหมดของโรงพยาบาล (โรงพยาบาลเทิง, 2547) จะเห็นได้ว่าหน่วยงานที่ให้บริการผู้ป่วยทั้งหมดมีค่าใช้จ่ายในเรื่องการใช้ทรัพยากรสูงกว่าหน่วยงานประเภทอื่น โดยเฉพาะกลุ่มการพยาบาล ซึ่งมีหน่วยงานบริการผู้ป่วยที่อยู่ในความรับผิดชอบถึง 5 งานจากหน่วยงานบริการผู้ป่วยของโรงพยาบาลทั้งหมด 8 งาน จึงเป็นกลุ่มงานที่มีการใช้ทรัพยากรสูงกว่าแผนกอื่นๆ อีกทั้งในการจัดทำแผนงานในด้านการควบคุมการใช้ทรัพยากรของหน่วยงานที่ผ่านมา ยังไม่ได้มีการประเมินค่าใช้จ่ายและต้นทุนในการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นระบบชัดเจน ดังนั้นผู้บริหารงานบริการผู้ป่วยทุกงานและกลุ่มการพยาบาลจึงควรมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำข้อมูลด้านการใช้ทรัพยากรภายในหน่วยงานของตนมาวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์ได้อย่างถูกต้อง เพื่อประโยชน์ในการวางแผนควบคุมการใช้ทรัพยากรต่อไป

เนื่องจากผู้ศึกษาเป็นบุคลากรระดับผู้บริหารงานในกลุ่มการพยาบาลจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงต้นทุน รายได้ และการคืนทุนของงานบริการผู้ป่วยทั้งหมด เพื่อประโยชน์ในการวางแผนงานให้สอดคล้องกับนโยบายควบคุมการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า อีกทั้งยังเป็นข้อมูลพื้นฐานในจัดทำแผนการใช้ทรัพยากรด้าน คน เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ ที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อหน่วยงานต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงองค์ประกอบของต้นทุน รายได้ และการคืนทุนของงานบริการผู้ป่วย โรงพยาบาลเทิง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาถึงต้นทุนต่อหน่วยงานบริการผู้ป่วย โรงพยาบาลเทิง โดยเน้นงานบริการผู้ป่วยที่อยู่ในความรับผิดชอบของกลุ่มการพยาบาล

ขอบเขตของการศึกษา

เป็นการศึกษาถึงต้นทุน รายได้ และการคืนทุนของงานบริการผู้ป่วย โรงพยาบาลเทิง และศึกษาถึงต้นทุนต่อหน่วยของงานบริการผู้ป่วยที่อยู่ในความรับผิดชอบของ กลุ่มการพยาบาล ได้แก่ งานห้องคลอด งานผู้ป่วยในชาย งานผู้ป่วยในหญิง งานห้องอุบัติเหตุและฉุกเฉิน และงาน

ผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลเทิง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ช่วงระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2546 - 30 กันยายน 2547 ในทัศนะของผู้ให้บริการ

ข้อตกลงเบื้องต้น

- 1) การศึกษาต้นทุนต่อหน่วยของงานบริการผู้ป่วย เป็นค่าเฉลี่ยของต้นทุนต่อหน่วยของงานบริการผู้ป่วยที่อยู่ในความรับผิดชอบของกลุ่มการพยาบาลโรงพยาบาลเทิง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย
- 2) การศึกษานี้ไม่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้รับบริการ ความรุนแรงของการเจ็บป่วย
- 3) การศึกษานี้ ไม่คำนึงถึงความแตกต่างของเวลาในแต่ละกิจกรรมบริการ และความสามารถของผู้ให้บริการแต่ละคน
- 4) อาคาร สิ่งก่อสร้าง และครุภัณฑ์ ที่หมดอายุการใช้งาน มีค่าเสื่อมราคาเป็นศูนย์ คิดค่าเสื่อมราคาด้วยวิธี สมการเส้นตรง (Straight line)
- 5) ค่าที่ดินไม่ได้นำมาคิดเป็นต้นทุนค่าลงทุน เนื่องจากได้รับการบริจาค
- 6) ใช้มูลค่าเงินปี 2547 เฉพาะต้นทุนค่าลงทุน โดยต้นทุนค่าแรงและต้นทุนค่าวัสดุไม่ปรับมูลค่าเงินเนื่องจากมีมูลค่าเงินเป็นปี 2547 อยู่แล้ว
- 7) ประเมินต้นทุนในทัศนะของผู้ให้บริการ

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

ต้นทุน (Cost) หมายถึงค่าใช้จ่ายที่สามารถวัดได้เป็นตัวเงิน ที่ต้องเสียไปในการจัดบริการด้านสุขภาพแก่ผู้รับบริการ โรงพยาบาลเทิง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย

ต้นทุนค่าแรง (Labour Cost, LC) หมายถึงค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายในรูปตัวเงิน ได้แก่ ค่าตอบแทนในการปฏิบัติงาน เงินเดือน ค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าเบี้ยเลี้ยง เงินช่วยเหลือบุตร ค่ารักษาพยาบาล และสวัสดิการอื่นๆ

ต้นทุนค่าวัสดุ (Material Cost, MC) หมายถึง ค่าใช้จ่ายในหมวดค่าวัสดุ ค่าใช้สอย ค่าสาธารณูปโภค ที่มีการเบิกจ่ายไปใช้จริงในการดำเนินงาน ได้แก่ ค่าวัสดุสำนักงาน วัสดุงานบ้าน วัสดุซ่อมแซม วัสดุการแพทย์ ค่าไฟฟ้า ค่าไปรษณีย์ ค่าโทรศัพท์ ค่าโทรสาร ค่าน้ำประปา รวมทั้งค่าจ้างเหมาบริการต่างๆ

ต้นทุนค่าลงทุน (Capital Cost, CC) หมายถึง ต้นทุนค่าเสื่อมราคาประจำปี ของอาคารสิ่งก่อสร้างและครุภัณฑ์ ได้แก่ ครุภัณฑ์การแพทย์ ครุภัณฑ์สำนักงาน ครุภัณฑ์ไฟฟ้า ปรับมูลค่าให้เป็นปัจจุบัน ปี 2547 คิดอายุการใช้งานตามกรมบัญชีกลาง

ต้นทุนรวมทางตรง (Total Direct Cost, TDC) หมายถึงผลรวมของ ต้นทุนค่าแรง ค่าวัสดุ และค่าลงทุน

ต้นทุนรวมทั้งหมด (Full Cost) หมายถึงผลรวมของต้นทุนรวมทางตรงของ หน่วยบริการผู้ป่วย (PS) กับต้นทุนทางอ้อมที่กระจายมาจาก งานบริหารทั่วไป งานโภชนาการ งานเวชระเบียน งานหน่วยจ่ายกลาง งานซักรีด ฟอก บริหารกลุ่มการพยาบาล งานเภสัชกรรม งานชันสูตร งานรังสีวิทยา และงานผ่าตัด

ต้นทุนดำเนินการ (Operating Cost) หมายถึงผลรวมของต้นทุนค่าแรงและต้นทุนค่าวัสดุ

ต้นทุนคงที่ (Fixed Cost) หมายถึงต้นทุนที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณบริการ ได้แก่ ต้นทุนค่าแรง ต้นทุนค่าลงทุน และต้นทุนค่าวัสดุในหมวดวัสดุถาวร เช่น เครื่องมือแพทย์ วัสดุสำนักงาน วัสดุงานบ้านงานครัว และวัสดุซ่อมแซมบางประเภทที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณบริการ

ต้นทุนแปรผัน (Variable Cost) หมายถึงต้นทุนที่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณบริการ ได้แก่ วัสดุสิ้นเปลืองต่างๆ เช่น วัสดุการแพทย์ ยาและเวชภัณฑ์มีใช้ยา วัสดุเชื้อเพลิง วัสดุอาหาร วัสดุสำนักงานและวัสดุงานบ้านงานครัวบางประเภท

รายได้ (Revenue) หมายถึง รายได้จากค่าบริการของโรงพยาบาลเทิง เรียกเก็บจากผู้รับบริการทั้งหมดที่เป็นตัวเงิน ประกอบด้วย

รายได้ที่พึงได้ (Accrual Revenue) หมายถึง รายได้ที่เรียกเก็บตามประเภทของบริการต่างๆ ที่โรงพยาบาลเทิงกำหนดไว้

รายได้จริง ณ จุดเก็บเงิน (Real Revenue) หมายถึง รายได้ที่เก็บได้จริงจากผู้ป่วย ณ จุดเก็บเงิน ของโรงพยาบาลเทิง บางรายเรียกเก็บได้ทั้งหมด บางประเภทมีการลดหย่อน

รายได้สุทธิ (Net Revenue) หมายถึง รายได้ที่เก็บได้จริง ณ จุดเก็บเงินของโรงพยาบาลเทิงรวมกับรายได้ที่ได้จากการติดตามหนี้จากการรักษาพยาบาล และรายได้ จากเงินชดเชยจากหน่วยงาน หรือกองทุนประกันต่างๆ

การคืนทุน (Cost Recovery) หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และต้นทุนของหน่วยงานให้บริการผู้ป่วย คิดเป็นร้อยละหรืออัตราส่วนของรายได้จากค่าบริการกับต้นทุนบริการของงานบริการผู้ป่วย โรงพยาบาลเทิง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

งานบริการผู้ป่วย หมายถึงหน่วยงานที่ให้บริการรักษาผู้ป่วยทุกประเภทที่เข้ามารับบริการในโรงพยาบาลเทิง ได้แก่ งานบริการผู้ป่วยใน ประกอบด้วย งานผู้ป่วยในชาย งานผู้ป่วยในหญิง และงานห้องคลอด งานบริการผู้ป่วยนอก ประกอบด้วย งานห้องอุบัติเหตุและฉุกเฉิน

งานผู้ป่วยนอก งานเวชศาสตร์ชุมชน งานทันตกรรม งานแพทย์แผนไทย โรงพยาบาลเทิง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

กลุ่มการพยาบาล คือกลุ่มงานบริการที่มีโครงสร้างการบริหารงานเป็น 2 หน่วยคือ หน่วยงานสนับสนุนบริการได้แก่ งานเวชระเบียน งานหน่วยจ่ายกลางและงานซักฟอก หน่วยงานให้บริการผู้ป่วย ได้แก่ งานผู้ป่วยในชาย งานผู้ป่วยในหญิง งานผู้ป่วยนอก งานห้องคลอด งานห้องอุบัติเหตุและฉุกเฉิน และงานห้องผ่าตัด โรงพยาบาลเทิง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางและเป็นข้อมูล ในการวางแผนงาน ด้านการบริหารทรัพยากร การควบคุมการใช้ทรัพยากร ให้มีประสิทธิภาพ ให้แก่ผู้บริหารโรงพยาบาล และหัวหน้าหน่วยงานที่ให้บริการผู้ป่วย
2. เป็นแนวทางในการวางแผนดำเนินงาน พัฒนาระบบงาน และกิจกรรมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด
3. เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูล ด้านการใช้ทรัพยากร ของงานบริการผู้ป่วยพยาบาล โรงพยาบาลเทิง